Lønnsomt avlsarbeid tredoblet inntekten

Forfatter
Anne-Cath. Grimstad, NSG

Sammendrag
Med bevisst avlsarbeid, og andre produksjonsfremmende tiltak, har Gerd Bøe på Fogn i Finnøy nær tredoblet inntektene pr. vinterfôra søye i løpet av de 8-9 siste årene.

Publisert
2017

Referanse
Sau og Geit Nr.6/2017

Utskriftsdato
29.03.2024 www.fag.nsg.no

Lønnsomt avlsarbeid tredoblet inntekten

Med bevisst avlsarbeid, og andre produksjonsfremmende tiltak, har Gerd Bøe på Fogn i Finnøy nær tredoblet inntektene pr. vinterfôra søye i løpet av de 8-9 siste årene.

Tekst og foto: Anne-Cath. Grimstad

Både lammetallet, kjøttkvaliteten og tilveksten har økt år for år, men besetningen er fortsatt under oppbygging og bonden har tro på at det er potensial for ytterligere forbedringer.

Bruker sauekontrollen aktivt

- Fordi Gerd har vært svært nøye med å registrere ting i Sauekontrollen og bruker kåra lam og indeksværer under paringa, kan vi nå se hvilken god utvikling det har vært, både i saueflokken og økonomien de siste årene, sier avlsrådgiver i NSG, Kjell Steinar Løland. Han har fulgt Gerd og besetningen i flere år nå, og har kommet med innspill til forbedringer, både i forhold til avl og andre tiltak.

Ekteparet Bøe overtok gården Varland i 1992, og med den fulgte også sauebesetningen. Gerd, som til tross for at hun hadde vokst opp i et byggefelt i Haugesund og verken hadde erfaring eller utdanning fra landbruket, tok fatt på oppgaven som sauebonde med stor iver. Besetningen hadde vært med i sauekontrollen siden 1985 og Gerd overtok medlemskapet.

Nytt sauehus og flere dyr

Likevel var det først i 2007 at Gerd virkelig begynte å tenke økonomi og utvikling i saueholdet sitt. Da fikk hun og mannen Birger forpaktet en naboeiendom, samtidig som de bygde nytt sauehus til rundt 200 vinterfôra dyr. Sauehuset ble innredet med helautomatisk fôringssystem, der en selvgående vogn legger ut både grovfôret og kraftfôret til forhåndsprogrammerte tidspunkt. Siden Gerd og Birger ønsket å ha alle sauer og lam i samme bygg, også i forbindelse med lamminga, ville de ikke øke besetningen maksimalt. Men de kjøpte likevel inn en del sauer, blant annet noen avlsdyr av rasen Texel - med tanke på å bedre slaktekvaliteten. Og med innkjøpet av sauer fikk de dessverre fotråte med på kjøpet...!

Deltar på fagmøter

Med årene har Gerd blitt svært interessert i avl. Hun er ikke med i noen værring, men bruker som nevnt alltid kåra lam eller indeksværer med høyest mulig avlsverdi (O-indeks). I tillegg reiser hun på alt som arrangeres av lammekongresser og fagmøter innen sauehold.

- Det er noe jeg anbefaler flere av mine yrkeskolleger å gjøre, sier Gerd, som stadig lærer noe nytt og plukker opp praktiske tips når hun treffer andre sauebønder lokalt eller andre steder i landet. Gerd begynner også å føle behov for litt mer formell teoretisk og praktisk landbrukskunnskap, og har planer om å gå et år på

Varland gård på Fogn i Finnøy er på totalt 570 dekar. Foto: Halvard Bøe

Bonden på Varland

- Varland Gård på øya Fogn i Finnøy, Rogaland
- Eies og drives av Gerd Johanne Bøe (51) og ektemannen Birger Bøe (52) Håvard (19) er en god medhjelper som er klar til å overta gården
- Ekteparet driver i tillegg et elektrofirma
- 570 dekar jord
- Eggproduksjon og 155 vinterfôra sauer

Gerd Bøe har vokst opp i et byggefelt i Haugesund, men er nå sauebonde på sin hals.

vinterlandbruksskolen når den holdes i nabokommunen Rennesøy fra høsten 2018.

Kraftig økning i lammetallet

Etter hvert oppdaget Gerd at innkryssingen av texel førte til lavere lammetall. Da besetningen var tilbake i vanlig produksjon igjen etter fotråteutbruddet, ønsket hun derfor å få opp lammetallet.

- De siste årenes mål har vært 2,3 – 2,5 fødte lam pr. voksen søye, og 2 lam til slakt pr. søye/åring totalt i snitt, sier hun. For åringene spesielt har hun ønsket å ligge mellom 1,5 og 2,0 fødte lam.

Alt dette har hun greid, og vel så det. Mens gjennomsnittstallet for levende fødte lam i hele besetningen i 2008 var 1,52, var tilsvarende lammetall i 2016 kommet opp i 2,35. De voksne søyene hadde 1,96 fødte lam i snitt i 2008, mens de i fjor hadde 2,42. For åringene har tallet steget fra 0,67 lam til 2,16 lam.

- Egentlig synes jeg nå at lammetallet kanskje har blitt litt vel høyt, sier Gerd. Jeg vil gjerne ha tre lam på de voksne

Varland er egentlig ektemann Birger Bøes farsgård, men i det daglige er det Gerd som er bonden på gården. I travle perioder får hun likevel god hjelp fra mann og barn.

søyene og to på åringene, men jeg vil ikke ha fire- og femlinger, sier hun.

Bedre slaktekvalitet og økt tilvekst

De fleste sauene av texelavstamning er nå borte og besetningen består i hovedsak av NKS-dyr. Men selv uten den kjøttfulle texelen har faktisk også slaktekvaliteten blitt bedre i løpet av de 8 årene. Mens bare 26 % av lammeslakta havnet i slakteklasse E/U i 2008, lå hele 41 % der i 2016. I 2008 ble mer enn 10 % klasset til O+, O eller O-, mens det i 2016 ikke fantes noen lammeslakt fra Gerds besetning i O-klassene overhodet. I tillegg er fettinnholdet vesentlig redusert. I 2008 fikk Gerd fettrekk på 15 % av slakteleveransen sin, mens det i 2016 bare var 2,6 % av slaktene som fikk trekk.

Tilveksten på lamma til Gerd har også økt. Mens den i 2008 lå på 102 gram pr. dag i gjennomsnitt pr. lam fra fødsel til slakt, steg den år for år, slik at den i 2015 var kommet opp i 139 gram pr. dag. I 2016 sank den imidlertid til 119 gram igjen, men det var fordi Gerd nå begynte å la trillingsauene gå ute med alle de 3 lamma sine. Tidligere har hun alltid tatt et av dem til kopplam.

NSGs avlsrådgiver, Kjell Steinar Løland, har bistått Gerd Bøe med råd og avlsveiledning gjennom flere år.

Solid inntektsøkning

Med forbedringer over hele linjen har selvsagt også inntektene fra saueholdet økt vesentlig de siste 8 årene. Tallene i Sauekontrollen fra 2008 viser at Gerd den gang hadde en inntekt, uten tilskudd, på kr 1 113 pr. para søye. Det var godt under landsgjennomsnittet, som var kr 1 411. I 2016 var det tilsvarende tallet kr 3 082 pr. para søye, noe som lå vesentlig over landsgjennomsnittet på kr 2 158.

- Dette er svært gode tall, som viser at det har gitt positive utslag når Gerd har vektlagt indeks ved valg av påsettlam og værer, sier Kjell Steinar Løland. Han berømmer det bevisste og planmessige arbeidet som sauebonden på Fogn legger ned i forhold til saueholdet sitt, og synes det er kjekt å se at avlsframgangen som blir skapt i værringene, også vises igjen i bruksbesetningene.

Større dødelighet

Nå er det imidlertid ikke alle utviklingstrekk ved produksjonen Gerd Bøe er like fornøyd med. Lammetapet har nemlig ikke hatt en like gledelig utvikling som resten av saueholdet. I 2008 mistet hun 7,2 % av lamma fra fødsel til slakt, og hadde 1,1 % dødfødte. I 2016 mistet hun hele 9,5 % fra fødsel til slakt og hadde 4,1 % dødfødte.

- Mye av dette skyldes nok at det gjennomsnittlige lammetallet nå har blitt i høyeste laget, noe som ofte fører til flere komplikasjoner og dødfødte lam, sier avlsrådgiver Løland.

For selv om tapet har økt, ligger det bare på halvparten av landsgjennomsnittet når man ser sommerhalvåret under ett. I Gerds besetning finner lammetapet sted før utslipp, og i den perioden ligger hun nokså likt med landsgjennomsnittet.

Mange kopplam

Tidligere tok Gerd alltid ifra alle lam ut over to, og fôret dem opp som kopplam. Nå lar hun som regel de voksne trillingsøyene gå med alle tre, så sant lamma er jevnstore. Men hun tar vekk lam hvis søya får flere enn tre eller hvis et av de tre er mye større eller mindre enn de andre. Åringene får gå med to lam, men ikke mer. I tillegg er det alltids noen lam som mora ikke vil ha, lam som ikke får suge på grunn av jurbetennelse hos mora og noen med leddbetennelse som trenger behandling og som derfor ikke kan følge mora ute. Det betyr at Gerd fortsatt har rundt 40-50 kopplam i fjøset om våren. Melkeautomaten har gjort arbeidet lettere, men fortsatt er dette arbeidskrevende lam å få fram til slakt. Hun fôrer imidlertid intensivt og slakter alle kopplamma før de andre sauenes beitesesong setter inn for fullt.

Registrerer alt i Sauekontrollen

- Gerd er en forbilledlig bonde når det gjelder å bruke Sauekontrollen, sier Kjell Steinar Løland. - Hun utfører alt obligatorisk registreringsarbeid med pinlig nøyaktighet, og registrerer også alt annet som hun mener har betydning for saueholdet. Blant annet veies lamma både ved fødselen, på forsommeren (vårvekt ca. 20. juni) og når den obligatoriske høstvekta skal registreres i begynnelsen av august.

Siden sauene på Varland ikke sendes til fjells, men sommerbeiter på gårdens egne kultur- og utmarksbeiter, er det mulig både å veie og slakte tidligere på høsten enn besetninger som først må sankes ned fra fjellet.

Vil utsette slaktinga litt

Vårvekta gir Gerd en pekepinn på hvilke lam som trolig vil være tidlig slaktemodne, og værlam som da veier 30-35 kg blir vanligvis meldt inn til slakteriet for henting tidlig i august. Fordi det å skille sauer og lam såpass tidlig på høsten tidligere har ført til en del jurbetennelser hos søyene, vurderer Gerd å slakte litt senere nå denne høsten. I tillegg vil hun la søyer med fraskilte lam stå inne noen dager på magert fôr – for å redusere melkeproduksjonen.

45 påsettlam

Etter at lamma på Varland er veid i begynnelsen av august, plukker Gerd ut de rundt 45 søyelamma som skal utgjøre rekrutteringen i saueflokken. Utvelgelsen gjøres blant lamma med høyest egenindeks, indeksen til lammets far, samt gode egenskaper hos lammets mor. Når det gjelder lammets far ønsker Gerd at flest mulig delindekser ligger over 110, med unntak av delindeksen for lammetall. Siden hun nå vil prøve å redusere det gjennomsnittlige lammetallet noe igjen, behøver ikke denne indeksen å være spesielt høy.

Ingen påsettlam etter problemsauer

Av prinsipp setter aldri Gerd på sauelam etter mødre som har hatt jurbetennelse, skjedeframfall, store spener rett etter fødselen, eller sauer som trenger hjelp ved normal fødsel, det vil si der lammet ligger riktig i fødselskanalen. Alle slike ting blir notert i lamminga, og senere registrert i

Sauekontrollen er et viktig verktøy i Gerds sauehold. Her studerer hun indekstallene før utvelgelse av påsettlam.

I 2008 bygde ekteparet Bøe nytt sauhus med automatisk fôringsanlegg og plass til alle dyra, også under lamming.

Sauekontrollen gjennom våren og sommeren. Hun unngår også å sette på lam som har dårlig ull eller svarte flekker i fellen.

Høstfôring

På Varland går påsettlamma ute til rundt 20. oktober på de samme beitene som de har beitet på gjennom sommeren. Lam som ikke er slaktemodne, settes inn i fjøset og fôres med kraftfôr etter 1. september. Samtidig blir værene også satt inn, sånn at de får tid til å bygge opp holdet til paringssesongen starter.

Snylterbehandling etter behov

Gerd gir lamma forebyggende behandling mot flått ved utslipp om våren, og mot koksidiose 10 dager etter at de er sluppet ut. Etter tre uker får de ny behandling med et annet flåttmiddel som beskytter lenger. Omtrent samtidig blir de også behandlet mot rundorm. Denne gjentas ut over sommeren og høsten, alt i nært samarbeid med gårdens veterinær og etter innsending av avføringsprøver. Også sauene blir behandlet for innvollsparasitter en gang i året, som regel i begynnelsen av lamminga.

Gerds besetning er dessuten år om annet plaget med leverikter, noe som slakteriet gir tilbakemelding om etter at dyra er sendt til slakt. Forekomst av leverikter gjør det nødvendig å behandle sauer og påsettlam med et eget preparat om høsten, i samarbeid med veterinæren (se for øvrig egen sak om «Utvidet sjukdomsregistrering hos sau» - USR- Sau og Geit nr. 4/2017 side 60, red.anm).

Utplukk av kåringslam

Gerd sørger alltid for å kåre de beste værlamma, i hovedsak for å bruke dem i avlen i egen besetning. Når hun plukker ut værlam til kåring ser hun først og fremst på dyrets egenindeks. I tillegg er hun opptatt av at værlammet skal ha gode bein og solide klauver, men ikke for kraftig beinbygning eller for stort hode. Om lamma arver slike egenskaper, kan det medføre problemer under fødselen. Gerd foretrekker også litt høye dyr med litt lengde på kroppen. Med litt høye sauer finner lamma lettere spenen, og hvis lamma har litt lengde gir det gjerne litt høyere slaktevekt.

Naturlig paring

Gerd bruker, som tidligere nevnt, alltid kårede værer i avlsarbeidet sitt. I tillegg til sine egne kårede værlam, pleier hun å kjøpe en voksen vær fra en værring i nærheten, samt et kåra værlam. Paringssesongen på Varland varer fra 30. oktober til 1. desember, og både sauer og påsettlam står inne i denne perioden. Besetningen er under oppbygging, og Gerd parer derfor sauene med de høyeste indeksene med de beste værene for å få best mulige påsettlam neste høst. Lam etter de øvrige sauene går til slakt. Paringen skjer naturlig, i ulike garder, alt etter hvem som skal pares med hvem. Hanndyra går med springsele og fargeblokk som setter merke på ryggen til søya når hun bedekkes, og Gerd noterer datoen for hver enkelt sau, sånn at hun vet når lamminga kan forventes.